

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายที่จะศึกษาบทบาทและผลงานของบรรณารักษ์อาวุโสของไทย ซึ่งได้มีส่วนสำคัญในการปฏิบัติงานเพื่อพัฒนาการของห้องสมุดและบรรณารักษศาสตร์ในประเทศ ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ของงานคานนี้ นับแต่เริ่มแรกจนถึงปัจจุบัน

การเลือกสรรเฉพาะบรรณารักษ์ผู้นำ ๑๒ ท่านเหล่านี้มาเป็นประชากรในการศึกษาและวิจัย มิได้หมายความว่าบรรณารักษ์อาวุโสที่ค้คนของไทยมีจำนวนจำกัดเพียงเท่านี้ แต่เป็นการเสนอเฉพาะบรรณารักษ์อาวุโสในวงการห้องสมุดและบรรณารักษศาสตร์กลุ่มหนึ่งจากหอสมุดแห่งชาติ หอสมุดมหาวิทยาลัย หอสมุดเฉพาะ หอสมุดโรงเรียน และหอสมุดประชาชน ที่มีวิทยุฒิที่ไมห่างกันมากนัก มีความรู้ และประสบการณ์ในระดับใกล้เคียงกันคือ ได้รับการศึกษาเบื้องต้นวิชาบรรณารักษศาสตร์ในประเทศไทย แล้วศึกษาเพิ่มเติมชั้นมหาวิทยาลัยสาขารักษศาสตร์จากสหรัฐอเมริกา และเคยร่วมงานวิชาชีพบรรณารักษ์มาด้วยกัน

สรุปผลการวิจัย

จากการประเมินผลบทบาทของบรรณารักษ์อาวุโสต่อพัฒนาการห้องสมุดและบรรณารักษศาสตร์ในประเทศไทย สรุปได้ว่าวิชาชีพนี้มีทั้งความสำเร็จ และอุปสรรคของงานที่จะต้องปรับปรุงแก้ไขต่อไป ซึ่งจะแยกอธิบายตามเนื้อหาวิชาบรรณารักษศาสตร์ ดังนี้คือ

๑. ในด้านการจัดดำเนินงานของหอสมุดประเภทต่างๆ บรรณารักษ์อาวุโสของหอสมุดแห่งชาติมีผลงานส่วนรวมคานหอสมุดและบรรณารักษศาสตร์มากที่สุด รองลงมา ก็คือ บรรณารักษ์อาวุโสของหอสมุดมหาวิทยาลัย และหอสมุดเฉพาะ บรรณารักษ์อาวุโสของหอสมุดโรงเรียน และหอสมุดประชาชนนั้น จะมีผลงานคานหอสมุดและบรรณารักษศาสตร์เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับงานในความรับผิดชอบโดยตรงเป็นส่วนมาก

๒. การศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์นั้น ไม่ว่าบรรณารักษ์ของไทยจะปฏิบัติงานในสังกัดของสมุดประเภทใด ทุกท่านได้ร่วมมือกันอย่างเต็มที่ในด้านการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ และจากความพยายามและร่วมมือกันนี้ ทำให้วิชาบรรณารักษศาสตร์เจริญก้าวหน้าทัดเทียมกับวิชาการอื่นๆ ที่เปิดสอนในระดั่มหาวิทยาลัยของประเทศไทย

๓. ความร่วมมือกันจัดตั้งและบริหารสมาคมของสมุดแห่งประเทศไทย เพื่อสนับสนุนส่งเสริมงานของสมุด และวิชาชีพบรรณารักษ์ ตลอดจนการส่งเสริมการอ่านซึ่งเป็นผลมาจากความริเริ่มและร่วมมือของบรรณารักษ์อาวุโสทั้งสิ้น ทำให้มีการยอมรับตำแหน่งบรรณารักษ์ถึงระดับ ๘ ตามมาตรฐานกำหนดตำแหน่งบรรณารักษ์ ของสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.)^๑

๔. การผลิตหนังสือเพื่อส่งเสริมการอ่าน และวิชาการ สมาคมของสมุดแห่งประเทศไทย และโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์แต่ละแห่งได้ร่วมมือและส่งเสริมให้มีผลงานค่านี้ออกมาเป็นจำนวนมาก

๕. บรรณานุกรมแห่งชาติ และเฉพาะวิชา หอสมุดแห่งชาติได้ดำเนินงานบรรณานุกรมแห่งชาติ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๑ จนถึงปัจจุบันได้ร่วมมือกับสำนักงานสถิติแห่งชาติในการนำเครื่องคอมพิวเตอร์มาใช้กับงานนี้ ส่วนบรรณานุกรมเฉพาะวิชา บรรณารักษ์ของสมุดเฉพาะและหอสมุดมหาวิทยาลัยได้จัดดำเนินงานคานนี้.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, มาตรฐานกำหนดตำแหน่งบรรณารักษ์, หน้า ๑-๑๐. (อัคร์ดำเนิน).

อภิปรายผล

ก่อนที่ห้องสมุดและบรรณารักษศาสตร์ในประเทศไทยจะมีพัฒนาการเช่นปัจจุบัน สภาพห้องสมุดโดยทั่วไปเป็นเพียงที่เก็บหนังสือ บรรณารักษ์คือผู้ดูแลรักษาหนังสือโดยทำงานหน้าที่เสริมจากงานประจำในหน้าที่อื่นของตน หรือเป็นตำแหน่งลอยๆ รับผิดชอบเกี่ยวกับ เช่น เป็นตำแหน่งกิตติมศักดิ์ของเลขาธิการมหาวิทยาลัย วัสดุในห้องสมุดมีเพียงหนังสือเก่าๆ ไม่ได้จัดแยกหนังสือออกตามหมวดหมู่ มักจะเรียงหนังสือตามขนาดใหญ่อายุขาน หรือตามลำดับที่ห้องสมุดได้รับหนังสือมา การจัดเก็บไขตู้ใส่กุญแจ และห้องสมุดบางแห่งจัดหนังสือเก็บไว้ในตู้ทึบๆ ขนาดใหญ่ ตั้งอยู่ตามส่วนต่างๆ ของห้องอย่างแออัด ทำให้ผู้ใช้ห้องสมุดไม่สามารถเลือกสรรหยิบหนังสืออ่านได้เอง ต้องให้บรรณารักษ์หรือเจ้าหน้าที่ห้องสมุดหยิบให้ ซึ่งเท่ากับห้องสมุดขาดงานบริการทั้งหมด การบริหารงานห้องสมุดโดยทั่วไปก็ขาดทฤษฎีทางวิชาการ เช่น ไม่มีการทำงบประมาณรายรับรายจ่าย รายงานประจำปี ตลอดจนสถิติต่างๆ ให้เด่นชัด^๑

เมื่อมีการสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๔ โดยมูลนิธิฟูโดไบรท์ ใ้รวมกับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จัดหาอาจารย์ชาวอเมริกันมาสอน ทำให้บรรณารักษ์อาวุโสได้มีโอกาสเข้าศึกษาต่อที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และต่อไปได้ไปศึกษาคูงานหรือเข้ารับการอบรมวิชาบรรณารักษศาสตร์เพิ่มเติมจากต่างประเทศ ได้นำเอาความรู้และประสบการณ์มาปรับปรุงห้องสมุดประเภทต่างๆ ให้เป็นห้องสมุดแผนใหม่ ริเริ่มจัดบริการแบบหึ่งเปิดให้บุคคลหยิบใจหนังสือได้กาย จัดหนังสือตามระบบการจัดหมู่หนังสือสากล และจัดแยกหนังสืออ้างอิงต่างหาก ริเริ่มการบริการตอบคำถามและช่วยคนควา บริการบรรณานุกรม วรรณวิจารณ์สาร และหนังสือพิมพ์ จัดหาอุปกรณ์โสภณศึกษาไว้ในห้องสมุด จัดทำคู่มือต่างๆ เช่นคู่มือการจัดหมู่และทำบัตรรายการหนังสือ คู่มือการใช้ห้องสมุดและคู่มือการคนควาวิจัย ทำให้เกิดพัฒนาการห้องสมุดแต่ละประเภทดังต่อไปนี้ คือ

ห้องสมุดประชาชน ซึ่งแต่เดิมตั้งอยู่ในวัด มีสภาพเป็นห้องอ่านหนังสือขนาดเล็ก ขาดบรรณารักษ์ ขาดการสนับสนุนทั้งคานกฎหมาย (Library Law) และงบประมาณจากรัฐบาล ได้พัฒนาจนมีคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานห้องสมุด กรมสามัญศึกษาจัด

^๑ Frances Lander Spain, "Some Notes on Libraries in Thailand,"

ท่ามาครุงานของสมุดประชาชนขึ้นเป็นหลักปฏิบัติในการดำเนินงานของสมุดประชาชนที่จัดสร้าง
 ขึ้นใหม่ และในการปรับปรุงของสมุดประชาชนที่มีอยู่เดิม และภายหลังโดยกฤษฎีแห่งสมุด
 ประชาชนเป็นสถานศึกษา^๒ นอกจากนั้น กรมสามัญศึกษาได้ปรับปรุงตำแหน่งบรรณารักษ์
 ให้เป็นข้าราชการพลเรือนสามัญ เพื่อให้ปฏิบัติงานในตำแหน่งนี้มีความมั่นคงในการทำงาน
 ตลอดจนสนับสนุนงานส่งเสริมการอ่านป้องกันการค้าหนังสือของประชาชน โดยกองการศึกษา
 ชาติใหญ่ กรมสามัญศึกษา เป็นผู้ดำเนินการจัดตั้งที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้านขึ้น เพื่อให้
 ประชาชนได้มีโอกาสอ่านหนังสือพิมพ์รายวันเป็นประจำ^๓

ส่วนสภาพของสมุดมหาวิทยาลัยก่อนที่จะพัฒนาการคานของสมุดและบรรณารักษ์-
 กฤษฎีนั้น มีดังนี้ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีห้องสมุดแต่ละคณะไม่ขึ้นกับหอสมุดกลาง หอสมุด
 กลางมีหนังสือภาษาไทยมากส่วนใหญ่ เป็นหนังสือทางคานมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มี
 การจัดหมวดหมู่หนังสือตามระบบคิวอี้ แต่หนังสือเก็บไว้ในตู้ใส่กุญแจ สภาพการให้บริการค
 รวมๆ ไม่ได้แยกออกเป็นแผนกต่างๆ โดยเลขาธิการมหาวิทยาลัยเป็นบรรณารักษ์ก็พิมพ์คดี

ห้องสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีหนังสือทางคานกฎหมาย รัฐศาสตร์ การ
 บัญชี ประมาณ ๑๐,๐๐๐ ชื่อเรื่อง เก็บไว้ในตู้ระจกใส่กุญแจ และบริการหนังสือจองใน
 ระยะใกล้วันสอบได้

ห้องสมุดมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์มีหนังสือประมาณ ๑๖,๐๐๐ เล่ม มีวารสาร
 ๓๐๐ ชื่อเรื่อง ทางคานเกษตรและสาขาที่เกี่ยวข้อง

ห้องสมุดของคณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาลมีหนังสือและวารสารทางการ
 แพทย์และวิทยาศาสตร์ แต่ไม่มีการจัดหมู่หนังสือตามระบบสากล คงจัดหนังสือตามลำดับการ
 เขามาของหนังสือ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๒ "ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่องตั้งสถานศึกษา" หนังสือกระทรวงศึกษาธิการ
 ลงวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๑๖

^๓ "ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการจัดที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน
 พ.ศ. ๒๕๑๕," ระเบียบและคำสั่งเกี่ยวกับงานการศึกษาผู้ใหญ่, หน้า ๒๕๕.

ปัจจุบันห้องสมุดมหาวิทยาลัยมีหนังสือและโสตทัศนูปกรณ์ประกอบการเรียน การสอนอย่างพอเพียงและจัดหมวดหมู่ตามระบบสากลที่เหมาะสมกับสาขาวิชา เช่น ห้องสมุดมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และห้องสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ใช้ระบบการจัดหมู่หนังสือแบบคิวอี้ และแบบหอสมุดรัฐสภาอเมริกัน ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหิดลใช้ระบบการจัดหมู่หนังสือของหอสมุดแพทยแห่งชาติอเมริกัน มีบริการทางวิชาการต่างๆ แก่นักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ เช่น บริการจ่ายรับหนังสือ บริการสารนิเทศ บริการหนังสือจอง บริการถ่ายสำเนาเอกสาร บริการบรรณานุกรมทั่วไปและเฉพาะวิชา รวบรวมกรณีวารสารและหนังสือพิมพ์ ห้องสมุดมหาวิทยาลัยบางแห่งมีฐานะเป็นกอง หรือสถานี ซึ่งทำให้ฐานะของบรรณารักษ์ห้องสมุดมหาวิทยาลัยอยู่ในระดับสูงเช่นผู้อำนวยการกองหรือผู้อำนวยการสถานีด้วย ในด้านห้องสมุดเฉพาะก็มีพัฒนาการที่น่าสนใจจากห้องสมุดของกรมต่างๆ ในกระทรวงเดียวกันที่ไม่มีการประสานงานกัน หนังสือส่วนมากเก็บ และไม่ได้รับการจัดหมวดหมู่ เป็นห้องสมุดที่มีหนังสือและวารสารที่ทันสมัย มีการจัดหมวดหมู่ตามระบบสากล มีบริการสารนิเทศ รวบรวมกฤตภาค ทำรายชื่อหนังสือและเอกสารใหม่ประจำเดือน บริการหมุนเวียนวารสารและหนังสือพิมพ์ หรือบางแห่งใช้ถ่ายสำเนาวารสารเวียน และรวบรวมบรรณานุกรมเฉพาะวิชา

ห้องสมุดโรงเรียนไค้เริ่มมีพัฒนาการเมื่อกรมวิสามัญศึกษาได้จัดให้มีศึกษานิเทศก์ฝ่ายห้องสมุดขึ้น เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๔ ซึ่งมีหน้าที่ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งห้องสมุดโรงเรียน จัดการอบรมทำเอกสาร ช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นแก่ครูบรรณารักษ์ในการดำเนินงานห้องสมุด และส่วนที่เกี่ยวกับฐานะของบรรณารักษ์ ประสานความเข้าใจระหว่างผู้บริหารงานครูสอนและครูบรรณารักษ์ ไปเยี่ยมเยียนและสำรวจสภาพห้องสมุดโรงเรียนต่างๆ และได้มีโครงการรวมปรับปรุงห้องสมุดโรงเรียน พ.ศ. ๒๕๐๘

^๕ ศึกษานิเทศก์ กรมวิสามัญศึกษา, เอกสารประณนิเทศ ศึกษานิเทศก์ใหม่

หอสมุดแห่งชาติ เก็บอยู่ที่ตึก "ถาวรวัตถุ" ข้างวัดมหาธาตุ มีหนังสือแบ่งเป็น
 ๓ ประเภท คือหนังสือพุทธศาสนา หนังสือไทย และหนังสือต่างประเทศ คู่มือหนังสือใช้
 รูปแบบไทย คือเป็นคู่มือรูปสี่เหลี่ยม คำนนอกทำลวดลายสวยงามประดับมุมบาง ปีกทอง
 รัตนาบ่าง นอกจากนี้ก็มีตู้กระจกสำหรับใส่หนังสือบางชนิดที่ไม่เหมาะสมจะเก็บไว้ในตู้ไทย
 โบราณ^๖ ปัจจุบันหอสมุดแห่งชาติไคย้ายมาที่ทาวเวอร์มีอาคารใหม่ และวัสดุครุภัณฑ์ที่ทันสมัย
 เปิดบริการให้ประชาชนเข้าใช้อ่านและค้นคว้าทุกวันตั้งแต่วันจันทร์ถึงวันอาทิตย์ ใน
 คำนให้ความช่วยเหลือทางวิชาชีพ บรรณารักษ์ศาสตร์ระหว่างประเทศ องค์การศึกษาวិ
 ยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ใคร่วมกับหอสมุดแห่งชาติเป็นเจ้าภาพจัดการ
 ปีกอบรมบรรณารักษ์จากกลุ่มประเทศเอเชียอาคเนย์ ใคยเชิญวิทยากรผู้มีความรู้และประ
 สบการณ์ในงานคำนนี้จากต่างประเทศมาใคการอบรมร่วมกับบรรณารักษ์ไทย ในคำนบรรณ
 อนุกรมแห่งชาติ หอสมุดแห่งชาติใคได้รับความร่วมมือของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ใคเริ่ม
 งานบรรณานุกรมแห่งชาติใคยใคคอมพิวเตอร์ ซึ่งงานคำนนี้ก็เป็นงานปรับปรุงบริการ การ
 เสนอความรู้ใหม่ และเครื่องมือใคการวิจัยแก่อสังคย เช่นเดียวกัน

ในคำนการศึกษาวិชาบบรรณารักษ์ศาสตร์ บรรณารักษ์อาวุโสใคร่วมกันพัฒนา
 จนปัจจุบัน การศึกษาวิชาใคใคเจริญทัดเทียมวิชาชีฟอื่น ๆ คือมีการศึกษาตั้งแต่ระดับประ
 กาศศึกษิตร์ในวิทยาลัยต่างๆ ระดับปริญญาตรีและปริญญาโท ในมหาวิทยาลัย เพื่อผลิต
 บรรณารักษ์ที่มีประสิทธิภาพออกไปทำงานในหอสมุดประเภทต่างๆ ในประเทศ

สมาคมหอสมุดแห่งประเทศไทยในฐานะสมาคมวิชาชีพมีบทบาทใคการพัฒนา
 วิชาชีพบรรณารักษ์ ใคการส่งเสริมฐานะของบรรณารักษ์ใคยการจ้คอบรมสอบวัดผลและ
 ใควิชาชีพวิชาบบรรณารักษ์ศาสตร์แกเจ้าหน้าที่หอสมุดต่างๆ ใคยเฉพาะเจ้าหน้าที่และครู
 บรรณารักษ์หอสมุดโรงเรียน ใคจัดพิมพ์หนังสือและตำราทางบรรณารักษ์ศาสตร์ และ
 หนังสือที่เกี่ยวของจัดพิมพ์วารสาร และหนังสือสำหรับเด็ก เพื่อส่งเสริมการอ่าน จ้คประ
 กวดหนังสือโดยมีจ้คประสงค์เพื่อส่งเสริมการผลิตและการอ่านหนังสือ ตลอดจนจัดเผย
 แพร่กิจกรรมหอสมุดเพื่อใคประชาชนทั่วไปใคใจความสำคัญของหอสมุดค้ขึ้น

^๖ แมนมาส ขวฉิต, เรื่องเดิม. หน้า ๕๑ - ๕๕.

งานเหล่านี้ เมื่อพิจารณาโดยละเอียดในคานส์คมวิทยาแล้ว เป็นการเปลี่ยนแปลงแนวความคิด (Concept) ของสังคมไทย ซึ่งเมื่อเป็นผลสำเร็จจลุลวงมาด้วยดี ย่อมไม่มีผู้ใดคัดค้านหลังถึงอุปสรรคในการดำเนินงานวาระยะแรกเริ่มดำเนินงานย่อมมีกลุ่มต่อต้าน (Resistant) ความคิดเห็นและการเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ เหล่านี้ เช่น การจัดห้องสมุดแบบห้องเปิด มีผู้กล่าวว่าทำให้หนังสือสูญหายไคงาย ตลอดจนทัศนคติเกี่ยวกับงานของบรรณารักษ์จากบุคคลและสถานที่เก็บหนังสือให้เป็นที่ยอมรับว่าเป็นอาชีพสำคัญในการพัฒนาสติปัญญา เป็นอาชีพที่มีความก้าวหน้าทางวิชาการทัดเทียมกับสาขาวิชาอื่นที่มีการจัดให้ศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย ซึ่งเมื่อนำระยะเวลาที่ใช้ในการเปลี่ยนแนวความคิดเช่นนี้เปรียบเทียบกับพัฒนาการของสาขาวิชาอื่นในประเทศไทย เช่น แพทยศาสตร์แล้ว พัฒนาการของวิชาบรรณารักษศาสตร์ก็ใช้เวลาประมาณ ๒๐ ปี ความสำเร็จในระยะเวลาอันสั้น เชนนี้ย่อมขึ้นอยู่กับการอุทิศตนต่อหน้าที่การงาน และความยึดมั่นในทฤษฎีทางวิชาชีพของบรรณารักษ์อาวุโสอย่างแท้จริง

ขอเสนอแนะ

๑. ในคานส์ความร่วมมือกันพัฒนาวิชาชีพบรรณารักษ์ต่อไปในอนาคต สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย ควรจะมีบทบาทให้เป็นศูนย์กลางของวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์ นอกจากจะเป็นที่พบปะแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างบรรณารักษ์อย่างเดียว ควรเป็นกำลังในการสนับสนุนให้พระราชบัญญัติห้องสมุด การคุ้มครองฐานะของบรรณารักษ์ให้เท่าเทียมกับอาชีพอื่น ๆ เช่น ครูอาจารย์ เพื่อจะได้เป็นกำลังใจในการปฏิบัติงาน แต่เนื่องจากบรรณารักษ์ต้องแสดงความสามารถและผลงานใหญ่บริหารได้เห็นและยอมรับความสามารถนั้น / สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยควรมีการกำหนดจรรยาบรรณของบรรณารักษ์ขึ้น เพื่อเป็นการควบคุมการปฏิบัติหน้าที่ของบรรณารักษ์เช่นเดียวกับวิชาชีพอื่น ๆ ด้วย

๒. เนื่องจากการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ในประเทศไทยมีพัฒนาการมากกว่าประเทศอื่น ๆ ใกล้เคียง คือมีโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค และมีการสอนถึงระดับปริญญาโทและดุษฎีบัณฑิตเท่าเทียมกับวิชาชีพอื่น ๆ ก็ควรมีการประสานงานกัน

ในด้านวิชาการและการวิจัยในสาขาวิชาที่ทั้งคณาจารย์ของวิชาบรรณารักษศาสตร์ งานบริการและเทคนิคต่าง ๆ เป็นแบบอย่างและเป็นขอมูลแก่นักศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ต่อไป

๓. บรรณานุกรม คำวรา และผลการวิจัยทางบรรณารักษศาสตร์ นับว่าเป็นสิ่งช่วยในการประชาสัมพันธ์ให้คนทั่วไปรู้จักและเห็นคุณค่าของวิชาชีพ งานเหล่านี้ต้องอาศัยประสบการณ์ของบรรณารักษอาวุโสรวมมื่อกับความคิดเห็นใหม่ ๆ ของบรรณารักษรุ่นหลัง เพื่อจะได้พัฒนาวิชาชีพนี้ต่อไป

ขอเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรจะมีการวิเคราะห์บทบาทของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยในการพัฒนาห้องสมุดและอาชีพบรรณารักษ

๒. ควรจะมีการศึกษาสถานภาพของบรรณารักษห้องสมุดประเภทต่าง ๆ โดยเฉพาะบรรณารักษห้องสมุดโรงเรียนและประชาชน ซึ่งเป็นห้องสมุดที่ต้องการบรรณารักษมาก แต่มีสถานภาพต่ำ เพื่อเสนอขอรับรองให้มีการปรับปรุงต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย